

УДК 35.354

Активізація зовнішньоторгових операцій на ринку телекомунікацій

Котлубай В.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Одеська юридична академія»

Толкачова Г.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова

Пащенко І.В.

магістр фінансово-облікового факультету
Одеського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Розглянуто роль телекомунікацій в забезпеченні економічного зростання держав на сучасному етапі постіндустріального розвитку. Досліджено міжнародний досвід формування регуляторної політики щодо телекомунікаційної галузі. Проведено аналіз зовнішньоторгових операцій на ринку телекомунікацій. Обґрунтовано пропозиції оптимізації заходів державного впливу на ринок телекомунікаційних послуг України.

Ключові слова: ринок телекомунікаційних послуг, експорт, імпорт, регулювання, економічний розвиток.

Котлубай В.А., Толкачова Г.В., Пащенко І.В. АКТИВИЗАЦИЯ ВНЕШНЕТОРГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ НА РЫНКЕ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЙ

Рассмотрена роль телекоммуникаций в обеспечении экономического роста государств на современном этапе постиндустриального развития. Исследован международный опыт формирования регуляторной политики относительно телекоммуникационной отрасли. Проведен анализ внешнеторговых операций на рынке телекоммуникаций. Обоснованы предложения оптимизации мероприятий государственного влияния на рынок телекоммуникационных услуг Украины.

Ключевые слова: рынок телекоммуникационных услуг, экспорт, импорт, регулирование, экономическое развитие.

Kotlubai V.O., Tolkachova V.G., Paschenko I.V. ACTIVATION OF FOREIGN TRADE OPERATIONS AT THE MARKET OF TELECOMMUNICATIONS

The telecommunications role in state economic growth provision in modern postindustrial development is examined. International experience of regulatory policy formation in telecommunication sphere is analyzed. The analysis of foreign trade operations in the telecommunication market is carried out. The instruments optimization proposals of the state influence on Ukrainian telecommunication services market are substantiated.

Keywords: telecommunication services market, export, import, regulation, economic development.

Актуальність теми. В зв'язку з тим, що з кожним роком ринок набуває все більшого розвитку, а поява нових технологій кардинально змінює його характер, питання моделювання та зовнішньоторгівельних операцій даного ринку є актуальним.

Актуальність теми полягає в тому, що сучасний етап розвитку економічних систем, стан яких прийнято називати «ною економікою», неможливо розглядати без телекомунікаційного сектору, що є основним знаряддям управління інформаційними потоками сучасного суспільства й основою економіки в її сучасному розумінні.

Метою статті є обґрунтування напрямів активізації розвитку зовнішньоторгівель-

них операцій на телекомунікаційного ринку України та розробка рекомендацій зі створення моделі регулювання даного ринку для України.

Аналіз публікацій. Аналізу розвитку телекомунікаційного ринку України присвячені роботи Гранатурова В.М., Воробієнко С.П., Іванова Є.Г., Казанцев С.Ю., Пономарева А.Е., але конкретні прогнози подальшого напрямку розвитку даного ринку в цих роботах не представлені. Серед іноземних авторів особливої уваги заслуговують роботи таких авторів як Дж-Д. Браун, К. Чанг, П. Коухи, Д. Джерадін, Д. Лафф, К. Коеніг, А. Ньюманн, К. Жанг.

Проблемні питання. Разом з тим, у більшості випадків розглянуті дослідження не

фокусують увагу на особливостях секторального регулювання ринку України на прикладі телекомунікаційної галузі. Значною мірою це викликано новизною проблематики, покладеної в основу даної статті.

Досягнення поставленої мети здійснювалось через постановку і вирішення наступних завдань: визначити особливості моделей регулювання ринків телекомунікаційних послуг в розвинутих країнах та тих, що розвиваються; провести аналіз переваг та недоліків в регулюванні ринків телекомунікацій в країнах з різним рівнем економічного розвитку; визначити особливості регулювання вітчизняного ринку телекомунікацій та надати рекомендації щодо подолання неефективних заходів регулювання в Україні.

Викладення основного матеріалу. В умовах глобалізації та всезагальних процесів інформатизації в світовій економіці все більшого значення набуває світовий ринок телекомунікацій, що демонструє стійкі та високі темпи зростання. Ринок телекомунікаційних послуг здійснює все більший вплив на життєву діяльність людства.

Стрімкі темпи зростання телекомунікаційного ринку стали наслідком розвитку науки та техніки, підвищення рівня життя людей та виникнення нових потреб в телекомунікаційному обладнанні та послугах, зокрема, в послугах мобільного зв'язку, в послугах Інтернет, супутникового телебачення.

Слідом за світовим розвитком телекомунікацій почався розвиток телекомунікаційного ринку в Україні. Рівень проникнення мобільного зв'язку в Україні станом на 2010 рік перевищує 118%, а у 2016 році – 119%, що говорить про те, що ринок знаходиться на стадії свого

насичення за показником кількість абонентів, хоча за рівнем розвитку мобільних технологій та запровадженням новітніх послуг знаходиться на початковому етапі розвитку.

Найбільшими операторами мобільного зв'язку на даний момент є ПрАТ «Український мобільний зв'язок» (МТС) та ПрАТ «Київстар Дж.Ес.Ем» («Київстар»), а найбільші темпи зростання абонентських баз продовжують демонструвати невеликі оператори – «Астеліт», «Українські Радіосистеми» та «Інтертелеком».

Успіх операторів мобільного зв'язку в Україні пояснюється як світовою і загальноєвропейською тенденцією росту, так і постійно зростаючим середнім класом. Але одним з головних факторів стала агресивна маркетингова політика мобільних операторів [5]. Варто проаналізувати данні 2017 року, щодо абонентів зв'язку в Україні (табл. 1).

Інформація була надана Державною службою статистики України без урахування тимчасово окупованої території АРК та міста Севастополя, зони проведення воєнних операцій. Абонентів рухомого зв'язку з 1 квітня по 1 липня 2017 року стало менше на 588, 7 тисяч. Абонентів кабельного телебачення також стало менше за аналогічний період, а саме відбулося скорочення на 30,6 тисяч. Абонентів інтернету стало більше з 1 квітня 2017 року по 1 липня 2017 року на 1082,9 тисяч. Також, щоб оцінити зовнішньоторгові та внутрішньоторгові операції на ринку телекомунікацій необхідно дізнатися про доходи від надання телекомунікаційних, поштових та кур'єрських послуг (табл. 2). Данні надані Державною службою статистики України без урахування тимчасово окупованої

Таблиця 1

Абоненти зв'язку по даним 2017 року, (тисяч)

Найменування	Станом на 1 квітня 2017 року		Станом на 1 липня 2017 року	
	усього	у тому числі домашні	усього	у тому числі домашні
Абоненти рухомого (мобільного) зв'язку	56308,7	52268,9	55720,0	51571,8
Абоненти кабельного телебачення	2400,5	2393,3	2369,9	2362,8
у тому числі цифрового	747,0	743,6	742,2	738,8
Абоненти Інтернет	16621,0	15369,5	17703,9	16013,7
з них з наданням широкопasmового доступу	14931,6	13973,6	15998,3	14912,5
в тому числі: фіксованого	5061,7	4719,0	5092,6	4749,5
безпроводового	9869,9	9254,6	10905,7	10163,0

Джерело: [1]

Таблиця 2

**Доходи від надання телекомунікаційних, поштових та кур'єрських послуг
за I півріччя 2017 року, (млн. грн)**

Найменування	Доходи від надання телекомунікаційних, поштових та кур'єрських послуг		З них від надання міжнародних послуг	
	усього	з них населенню	усього	з них населенню
Усього	31449,4	18168,3	3128,4	617,5
у тому числі				
поштова та кур'єрська діяльність	2103,4	616,7	679,8	258,8
з неї				
поштова діяльність	1394,3	580,1	548,0	250,0
спеціальний і фельдзв'язок	65,8	–	х	х
кур'єрська діяльність	643,3	36,6	131,8	8,8
телеграфний зв'язок	4,2	0,8	0,9	0,1
фіксований телефонний зв'язок	3092,7	1583,9	417,9	57,7
з нього				
міський	1987,5	1106,2	х	х
сільський	224,7	193,8	х	х
міжміський та міжнародний	880,5	283,9	417,9	57,7
рухомий (мобільний) зв'язок	16989,8	11095,7	1798,0	232,1
супутниковий зв'язок	33,9	–	–	–
трансляція теле- та радіопрограм	1466,4	1019,2	11,3	–
з них кабельне телебачення	890,7	870,2	–	–
проводове мовлення	81,0	66,7	х	х
інтернет-послуги	5263,1	3519,7	137,0	68,8
з них з наданням фіксованого (проводового) широкопasmового доступу	3347,9	2321,6	134,2	68,7
інші види послуг	2414,9	265,6	83,5	–

Джерело: [7]

території АРК та м. Севастополя, окупованих територій. Інформація наведена з урахуванням податку на додану вартість.

За перше півріччя 2017 року найбільші доходи від надання телекомунікаційних, поштових та кур'єрських послуг були за рахунок рухомого мобільного зв'язку і склали 16989,8 млн. грн. Другу позицію по дохідності зайняли інтернет-послуги, а саме 5263,1 млн. грн.

Телекомунікації є системоутворюючою галуззю для інноваційної економіки, що має забезпечити потоки інформації. Відповідно, випереджальний розвиток телекомунікацій являється фундаментом формування нової інноваційної економіки України.

Сьогодні, в умовах рішення проблеми доступу до основних телекомунікаційних послуг, постає питання подальшого розвитку галузі. Україна є унікальною країною серед країн, що розвиваються за рівнем освіти

населення та вона має шанс здійснити якісний прорив в області ІКТ та телекомунікаційній галузі зокрема. Існує така проблема, як відсутній резерв для прискореного розвитку телекомунікаційного сегменту економіки України й інформаційної сфери в цілому через активізацію ринкових механізмів. В основі цього твердження лежить факт недостатньої для діючого нарощування попиту купівельної спроможності як у приватних, так і у корпоративних користувачів інформаційно-телекомунікаційних послуг.

В інформаційно-телекомунікаційному аспекті Україна не має на сьогодні конкурентних переваг на міжнародних ринках у порівнянні з розвинутими країнами. Більш того, результати розрахунків по телекомунікаційній галузі Росії дозволяють зробити висновок про те, що без прискорення розвитку вітчизняного ринку телекомунікаційних послуг період досягнення західних результа-

тів розвитку обчислюється десятиліттями [9].

Щодо експорту та імпорту за видами послуг у 2016 році було експортовано послуг у сфері телекомунікації усього 253853,1 тис. дол. США, імпортовано 150248,1 тис. дол. США. Данні поквартально наведені далі (табл. 3).

Більш детально можна розглянути експорт (рис. 1) та імпорт (рис. 2) на діаграмах.

Експорт комп'ютерних послуг з України у першому півріччі 2017 року виріс до аналогічного періоду минулого року на 7,5% – до 588,3 млн. дол. США, згідно даним Державної служба статистики. В першому півріччі 2016 року аналогічний показник був вищий – 13,7%, а загалом за минулий рік було зафіксовано збільшення експорту комп'ютерних

послуг з України на 10,9% – до 1 млрд 105,5 млн. дол. США. У першому кварталі поточного року зростання до аналогічного періоду минулого року становило 9,9% – до 293 млн. дол. США.

Відповідно до даних Держстату, на комп'ютерні послуги за підсумками січня-червня-2017 припало 11,8% усього українського експорту послуг.

Стосовно імпорту цих послуг, то темпи його зростання також знизилися – з 3,9% у січні-червні 2016 до 1% у січні-червні-2017, а в абсолютному вираженні цей імпорт за перше півріччя досяг 83,9 млн. дол. США.

У зовнішній торгівлі інформаційними послугами Держстат зафіксував негативну дина-

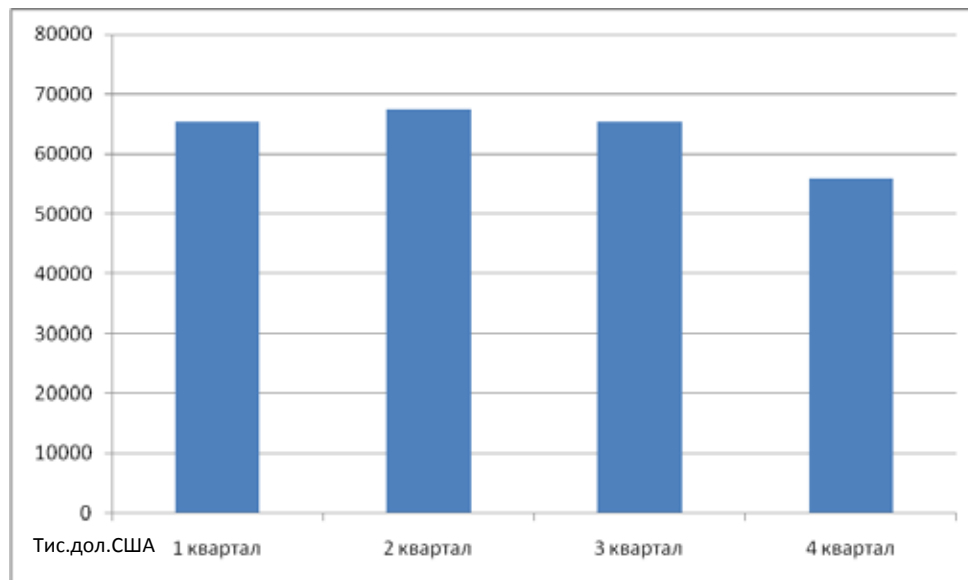

Рис. 1. Показники експорту телекомунікаційних послуг (поквартально) за 2016 рік [7]

Таблиця 3

Структура експорту-імпорту послуг у сфері телекомунікацій, комп'ютерних та інформаційних послуг у 2016 році, (тис. дол. США)

Найменування послуги	Експорт				Імпорт			
	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал
Послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги	396832,3	417083,4	412234,6	417942,7	94556,5	94729,0	106491,8	124665,0
телекомунікаційні послуги	65341,8	67362,9	65241,7	55906,8	36735,0	38471,6	35705,8	39335,8
комп'ютерні послуги	266570,9	280830,7	294038,5	303647,3	42150,7	40923,6	49342,0	55557,5
інформаційні послуги	64919,5	68889,9	52954,4	58388,6	15670,9	15333,8	21444,1	29771,7

Джерело: [7]

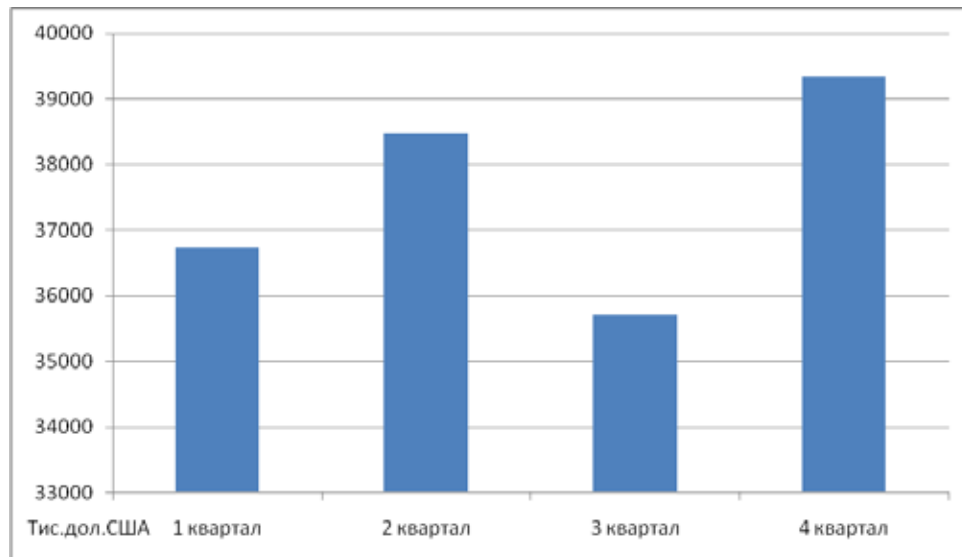

Рис. 2. Показники імпорту телекомунікаційних послуг (поквартально) за 2016 рік [7]

міку. Якщо в січні-червні 2016 їхній експорт зріс на 5,3% за спаду імпорту на 13,1%, то в січні-червні-2017 ситуація змінилася на прямо протилежну: експорт знизився на 10,1% – до 120,3 млн. дол. США, тоді як імпорт підскочив одразу на 26,2% – до 39,1 млн. дол. США.

Що стосується зовнішньої торгівлі телеком-послуг, то зафіксовано рік тому падіння експорту сповільнилося несуттєво – з 30,4% до 28,2%, тоді як спад імпорту практично припинився – з 52,3% до 0,9%. В результаті в абсолютних показниках експорт та імпорт телеком-послуг наблизилися один до одного – відповідно 95,2 млн дол. США і 74,5 млн. дол. США.

Загалом на експорт телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг в першому півріччі 2017 року припало 16,7% усього експорту послуг, тоді як в імпорті їх частка становила 8%, а позитивне сальдо торгівлі у цій сфері – 606,2 млн. дол. США, або майже чверть від всього позитивного сальдо зовнішньої торгівлі послугами України за звітний період [7].

Державна політика регулювання тарифів в телекомунікаційній сфері зведена до того, що регулювання самої тарифікації відбувається за відсутності впливу держави, що в свою чергу суперечить дійсності. Наприклад у підпункті 2 пункту 1 статті 67 Закону України «Про телекомунікації» зазначено один з базових принципів національної тарифікації: «залежність рівня тарифів залежить від рівня якості телекомунікаційних послуг», але рівень якості телекомунікаційних послуг визначає держава за допомогою свої органів, тобто побічно державні органи і є тим самим від-

правним пунктом у визначенні тарифної політики в цій сфері [4].

Окремим питання необхідно поставити відсутність у Законі «Про телекомунікації» [3] поняття граничного тарифу, бо в державній політиці тарифікації дане поняття існує. На сьогодні існує три види граничного тарифу в телекомунікаційній сфері відповідно до рішень НКРЗІ: граничний тариф на загальнодоступні телекомунікаційні послуги; граничний тариф на надання в користування каналів електрозв'язку операторів телекомунікацій, які займають монопольне (домінуюче) становище на ринку цих послуг; граничний тариф на універсальні послуги поштового зв'язку.

Відтак необхідно наголосити на важливості закріплення поняття «граничного тарифу» та його різновидів на рівні, що найменш, законів, бо державна політика поступового періодичного зниження вартості граничного тарифу є засобом ефективної державної телекомунікаційної політики, яка призведе до стимулювання операторів на вітчизняному телекомунікаційному ринку до запровадження інновацій, а також до спрощення доступу споживачів (особливо у сільській місцевості) [6].

Основними цілями державної телекомунікаційної політики є:

- підтримка конкурентоспроможності на телекомунікаційному ринку;
- визначення необхідності розширення, модернізації мереж зв'язку для забезпечення підтримки контрольованих значень показників якості телекомунікаційних послуг за зростаючих обсягів пропуску трафіка;

– залучення нових абонентів та збереження існуючих абонентів [8].

Раніше, коли були розповсюджені тільки мережі фіксованого телефонного зв'язку, вимоги до забезпечення якості покладалися на операторів мереж фіксованого зв'язку. Оскільки сучасні мережі на практиці стали універсальними та перейшли цифрові технології, в яких доступ до телекомунікаційних послуг здійснюється завдяки мережам фіксованого та мобільного широкосмугового доступу, то першочерговим завданням, яке іноземні регулюючі органи ставлять перед операторами телекомунікацій, є забезпечення якості послуг широкосмугового доступу (ШСД).

В більшості країн моніторинг якості послуг стосується наступних телекомунікаційних послуг: послуги фіксованого зв'язку; послуги рухомого (мобільного) зв'язку; послуги доступу до Інтернету; універсальні телекомунікаційні послуги, за винятком країн Європи, в яких встановлено вимоги до операторів універсальних послуг.

Вимоги до підтримки якості телекомунікаційних послуг можуть встановлюватися: в ліцензійних вимогах, наприклад, Франція, Індія, Пакистан; в національному законодавстві, наприклад, Малайзія, Сінгапур, Танзанія; в галузевих керівних документах, наприклад, Австралія.

До основних проблем розвитку ринку ШСД відносяться:

- недостатній рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури в сільських та депресивних регіонах України;
- затримка з конкурсом на частоти мобільного зв'язку для мереж 3G;
- наявність організаційних бар'єрів, великих фінансових витрат під час побудови інфраструктури доступу до Інтернету;
- наявність правових бар'єрів під час доступу операторів до житлового фонду всіх форм власності;
- відсутність механізму спільного використання інфраструктури доступу до Інтернету [1].

Для вирішення зазначених проблем на державному рівні потрібно: стимулювати розвиток телекомунікаційних мереж для надання широкосмугового доступу в сільських та багато витратних районах; розробити та затвердити нормативно-правові акти, які сприятимуть зниженню адміністративних бар'єрів з розвитку мереж, побудови інфраструктури мереж доступу; розробити у галузі телекомунікацій нормативні та нормативно-

технічні документи, що стимулюють розвиток інфраструктури ШСД та ін.

Як показав аналіз, серед пріоритетних завдань держави розвитку галузі можемо виділити наступні:

1. Забезпечення умов для прискорення розвитку телекомунікаційних мереж і збільшення переліку й обсягів телекомунікаційних послуг, які надаються широким верствам населення.
2. Забезпечення розвитку широкосмугових мереж передачі даних.
3. Забезпечення ефективного використання радіочастотного ресурсу.
4. Продовження процесу лібералізації ринку телекомунікацій, спрощення умов для виходу та діяльності на ринку телекомунікацій шляхом поступового переходу від ліцензування видів діяльності до реєстрації.
5. Забезпечення конкуренції, інвестиційної привабливості в разі конкурсного розподілу обмеженого ресурсу, вдосконалення механізмів регулювання ринку телекомунікацій.

Висновки. Розв'язання окреслених проблем державного регулювання телекомунікаційної сфери сприятиме її подальшій модернізації в Україні, що, у свою чергу, дозволить прискорити створення розвинутої національної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури та її інтеграцію у світовий інформаційний простір, а також забезпечить подальше соціально-економічне зростання країни [2].

Виходячи з вищезазначеного, можна дійти наступних висновків:

- галузь телекомунікацій на сучасному етапі є провідною у економічному розвитку будь-якої держави, оскільки обмін інформацією відіграє вирішальну роль у набутті конкурентоспроможності на світовому ринку товарів та послуг;
- для стимулювання розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та сфери телекомунікацій виняткову роль в умовах відкритості національних ринків відіграє державне регулювання галузі;
- технологічний розвиток ІКТ вимушує постійно коректувати діюче регулятивне середовище, формувати адекватні підходи до створення найкращих умов розвитку галузі в контексті постійних технологічних інновацій;
- міжнародний досвід регулювання ринку телекомунікацій свідчить про варіативність моделей регулювання з огляду рівня економічного розвитку країни, традицій в регуляторній політиці, ступеню відкритості бізнес-середовища для компаній-нерезидентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко А.Б. Оцінка ринку телекомунікаційних послуг в Україні та основні його напрямки подальшого розвитку / А.Б. Бойко // Економіка та інноваційний розвиток народного господарства. – 2014. – №6. – С. 49-53.
2. Воробієнко П.П. Державне регулювання розвитку телекомунікаційної сфери України / П.П. Воробієнко, В.М. Гранатуров // Економіка України. – 2012. – №10. – С. 45-53.
3. Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 №1280 –IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>
4. Коваль В.В. Державне регулювання олігополістичної структури ринку телекомунікацій України / В.В. Коваль // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2013. – №1. – С. 134-140.
5. Леонова О.О. Дослідження тенденцій розвитку телекомунікаційного ринку України з врахуванням інноваційних факторів / О.О. Леонова // Ефективна економіка. – 2012. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=898>
6. Остапенко Ю.І. Державне регулювання телекомунікаційного ринку України / Ю.І. Остапенко // Юрист України. – 2012. – №4. – С. 53-60.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Сучасні телекомунікації: досвід Європи та України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/ECONOMICS/suchasni_telekomunikatsiyi_dosvid_evropi_ta_ukrayina.html
9. Тронько В.В. Регулювання ринку телекомунікаційних послуг: міжнародний досвід / В.В. Тронько // Ефективна економіка. – 2010. – №7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=256>